

РОЗДІЛ IV. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.096 (477.83)

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-14>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТА: СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Балануца О. О.

кандидат економічних наук,

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті

orcid.org/0000-0002-3470-9486

balanutsa.alex@gmail.com

Ключові слова: *розвиток особистості, соціалізація, активна творча діяльність, підготовка дипломатів.*

У статті розглянуто соціокультурний контекст підготовки дипломатів у період радикальних внутрішніх і зовнішніх суспільних змін.

З'ясовано, що під час підготовки майбутніх дипломатів необхідно акцентувати увагу на тому, що у механізмі функціонування і розвитку соціуму змінюється статус людини. Замість природного індивіда (фізична сила, витривалість), суспільного індивіда (соціальність, виконавчість) приходять авторська особистість (людський капітал, людські ресурси). Визначається це тим, що постіндустріальне виробництво є процесом зростання інноваційності на швидкозмінній інформаційній та науковій основі. Рушієм постіндустріалізму, тобто всіх сфер його життєдіяльності (матеріально-виробничої, соціальної, політичної, духовної, сімейно-побутової), є авторська особистість.

Встановлено, що головною особливістю людини, що зумовлює значущі характеристики її природи, є системотвірна єдність особливої і об'єктивно заданої твірної активності – діяльності, суб'єктності, що містить необхідність, потребу, здатність та можливість зміни, розширення, проектування такої діяльності, ставлення до неї як до умови свого буття та свого зростання-розвитку.

Діяльність слугує найповнішому розвитку внутрішнього світу особистості. Важливим показником високого рівня діяльності є наявність свідомого, цілеспрямованого, активного й творчого ставлення особистості до діяльності. Якість діяльності особистості у середовищі її життєдіяльності виявляється у соціальній активності. Демонстрація соціальної активності особистості полягає у її перетворенні й самодіяльності в усіх сферах суспільного життя.

З огляду на діяльнісну парадигму розвитку особистості доцільною є сукупність дій, які необхідно реалізувати в ході підготовки дипломатів. Це такі дії: цілепокладання, формування сукупності передбачень про шляхи й способи досягнення обраної мети, вибір найбільш перспективних гіпотез, виявлення показників руху до обраної мети, вироблення організаційно-технологічної схеми досягнення обраної мети, здійснення рефлексії з наступною реалізацією.

PREPARATION OF A FUTURE DIPLOMAT: SOCIO-CULTURAL ASPECTS

Balanutsa O. O.

Candidate of Economical Sciences,

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Kuwait

orcid.org/0000-0002-3470-9486

balanutsa.alex@gmail.com

Key words: *personality development, socialization, active creative activity, training of diplomats.*

The article considers the socio-cultural context of training diplomats in a period of radical internal and external social change.

It was found that when training future diplomats and international specialists, it is necessary to emphasize that the status of a person changes in the mechanism of functioning and development of society. Instead of a natural individual (physical strength, endurance), a social individual (sociality, performance) comes the personality as an author's personality (human capital, human resources). This is determined by the fact that post-industrial production is a process of growing innovation on a rapidly changing information and scientific basis. The engine of post-industrialism, all spheres of its life (material and production, social, political, spiritual, family and household) is the author's personality.

The main feature of man, which determines the significant characteristics of his nature, is the system-forming unity of a special objectively given creative activity – activity and subjectivity, which contains the need, need, ability and ability to change, expand, design such activities, treat it as a conditions of their existence and their growth and development in it.

It is established that the activity serves the fullest development of the inner world of the individual. An important indicator of a high level of activity is the conformity of a conscious, purposeful, active and creative attitude of the individual to the activity. The quality of a person's activity in the environment of his life is manifested in social activity. Demonstration of social activity of the person consists in transformation and amateur performance in all spheres of a public life. Based on the activity paradigm of personal development, it is advisable to set of actions that must be implemented in the preparation of diplomats: a whole set; formation of a set of predictions about the ways and means of achieving the chosen goal; selection of the most promising hypotheses; identification of indicators of movement to the selected goal; development of organizational and technological scheme to achieve the chosen goal; implementation of reflection followed by implementation.

Постановка проблеми. Стан соціального середовища, як і рівень розвитку суспільства в цілому, є основним критерієм оцінки добробуту й життєздатності будь-якої країни. У процесі розвитку цивілізації відбувається зміна пріоритетів людства. Зараз символом прогресу й величі країни є передові технології. Отже, провідним фактором соціалізації нині є освіта як основний спосіб передачі інформації й організований процес опанування системи наукових знань, а також пізнавальних умінь і навичок з метою розвитку творчих сил та здібностей особистості. Соціалізація – це процес, який забезпечує реалізацію можливостей особистості [12, с. 5].

Актуальність підготовки дипломатів та чинники, що зумовлюють цю потребу, визначаються масштабними трансформаціями у сучасному

суспільстві. Сучасний суспільний розвиток, у тому числі й міжнародне життя, відзначається безпрецедентним динамізмом, надзвичайною складністю і багатовимірністю. Отже, учасники світової політики дедалі частіше опиняються перед невідомими викликами, які необхідно адекватно оцінити і на які треба дати ефективну відповідь. Зрозуміло, що це вимагає високого професіоналізму дипломатів і всіх, хто працює у сфері міжнародних взаємин. Відповідно до цього має підвищуватись і рівень професійної підготовки таких фахівців [7, с. 4]. Під час підготовки майбутніх дипломатів і фахівців-міжнародників необхідно акцентувати увагу на тому, що у механізмі функціонування і розвитку соціуму змінюється статус людини. Замість природного індивіда (фізична сила, витривалість), суспільного

індивіда (соціальність, виконавчість) приходять авторська особистість (людський капітал, людські ресурси). Визначається це тим, що постіндустріальне виробництво є процесом зростання інноваційності на швидкозмінній інформаційній та науковій основі. Рушієм постіндустріалізму, тобто всіх сфер його життєдіяльності (матеріально-виробничої, соціальної, політичної, духовної, сімейно-побутової), є авторська особистість [8, с. 252].

Особливий інтерес викликають вітчизняні наукові дослідження останніх років таких учених, як І. Бех, В. Радул, Л. Кашішевська, І. Лебедик, М. Ляшенко, С. Харченко та ін., у яких розглядаються організаційні аспекти самовиховання студентів, проблеми їхньої соціальної зрілості, самореалізації, самовизначення, позиції, становлення студентів як суб'єктів життєтворчості, виховання гуманістичних цінностей, формування здатності до свідомої саморегуляції. Однак зауважимо, що на сучасному етапі соціокультурні аспекти підготовки майбутнього дипломата не набули широкого висвітлення в наукових дослідженнях. Це зумовлює нове бачення цілей професійної підготовки майбутніх дипломатів, зміну її статусу, посилення її ролі у системі професійної освіти.

Мета статті – розглянути соціокультурний контекст підготовки дипломатів у період радикальних внутрішніх і зовнішніх суспільних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постмодерністська філософія освіти культивує людську творчу активність, людську суб'єктивність, створює здорову особистість [14, с. 60–61].

Формування та розвиток особистості відбувається лише за умов її соціалізації та інтеріоризації. Основою механізму соціалізації є активна творча діяльність, завдяки якій відбувається входження людини в життя суспільства.

Е. Дюркгейм вважає особистість соціалізованою, якщо вона прийняла систему наявних у суспільстві правил і здатна долати індивідуальні інтереси заради суспільних [2].

Ю. Хабермас розглядає соціалізацію й особистісне становлення індивіда як процеси розвитку й формування здатності людини до побудови та реалізації власного життєвого проєкту [15].

На думку Т. Парсонса, саме соціалізація разом із дією механізмів соціального контролю забезпечує існування суспільства у стані соціальної рівноваги. Такий стан гарантує збереження головних людських цінностей. Зазначена рівновага є рухливою, що забезпечує не тільки відтворення, а й розвиток суспільства [3, с. 26].

У дослідженнях науковців пострадянських країн соціалізацію вважають успішною, якщо індивід опановує необхідні соціальні ролі, засвоює прийнятну в даному соціумі систему цінностей, соціальних норм, а також продуктивні стереотипи поведінки [10].

Водночас із соціалізацією відбувається процес інтеріоризації особистості – формування стабільних одиниць свідомості через засвоєння зовнішніх дій із предметами й опанування зовнішніх знакових засобів [3, с. 26].

Е. Дюркгейм інтеріоризацію розглядає як один із елементів соціалізації, який передбачає формування базових категорій в індивідуальній свідомості на основі індивідуального досвіду у сфері суспільних відносин і уявлень [2]. Важливо пам'ятати, що людина завжди є соціалізованою в суспільстві (хоча б на мінімальному рівні), однак вона не завжди соціалізується в професії.

Інтеріоризація особистості передбачає активне засвоєння нею певної інформації, знань, ролей, формування ціннісних орієнтацій. Слід зазначити, що не всі соціальні цінності, які людина усвідомлює, реально стають її особистісними цінностями. Необхідною умовою такої трансформації є практичне включення суб'єкта в колективну діяльність, спрямовану на реалізацію відповідної цінності [3, с. 26].

Розкриваючи характеристики людини, необхідно звернути увагу на сприйняття і розуміння нею себе, відношення до себе і поведінку із собою. У кожній людини в певний момент життя виникає споглядальний образ самої себе, відбувається, так би мовити, оволодіння тими або іншими рисами особистості й конкретними властивостями себе як одиниці діяльності, одночасно виявляється більше чи менше емоційне навантаження, оцінка себе й виробляються способи дії, що стають типовими в поведінці й застосовуються в буденному житті.

Значущим феноменом, що прослідковується в дослідженнях характеристик «Я», є роль регулювання поведінки і діяльності (А. Мелік-Пашаєв, А. Суворов та ін.). Людина може вибудовувати свою поведінку і виконувати дії на рівні свого буденного «Я», але вона не може здійснювати свої вчинки і дії на рівні свого вищого «Я». У більшості людей їх буденна поведінка визначається буденним життєвим «Я», яке, за словами А. Маслоу, ініціюється дефіцитарними потребами. Однак у критичних або екстремальних ситуаціях у деяких людей регулювання поведінки й діяльності починає виконувати вище «Я», при цьому у них актуалізуються побутові потреби [5, с. 16].

Характеристиками зрілої свідомості особистості є самостійність та подолання труднощів [13, с. 274]. Самостійність як стійка особливість діяльності, що повторюється в різних ситуаціях, є базовою рисою, яка характеризує автономність рефлексії, відповідальність мотивації і здатність зрілої особистості до долаючої адаптації [11].

Дж. Бьюдженталь [1] вважає головною справою для людини саме її життя й те, як вона ним розпоряджається, у зв'язку з чим він розглядає природні

й соціокультурні обставини лише як матеріал, передумови, на основі яких людина будує своє життя. За словами Дж. Бьюдженталя, бути для людини живою – це тільки питання ступеня, оскільки проживання є фундаментальною справою життя, тому кожна людина цією справою займається, але різною мірою. У зв'язку із цим основними характеристиками особистості, здатної до аутентичного існування, є такі: повне усвідомлення конкретного моменту, здатність до здійснення вибору способу життя в конкретний момент, прийняття відповідальності за зроблений вибір.

На думку Р. Мея [9], обов'язковою умовою існування особистості є воля, що виражається у прийнятті людиною відповідальності за свої вчинки й за кінцевий результат свого життя. Він виділяє такі складники особистості: індивідуальність, яка виражається у здобутті людиною свого істинного «Я» за допомогою свідомості й прийняття; соціальну інтегрованість, що виражається у звільненні від почуття неповноцінності для досягнення соціально корисного результату й прийняття соціальної відповідальності; духовну напруженість, що нерозривно пов'язана з поняттями волі, автономії й моральної відповідальності, що відбиває суперечливість природи людини. Внутрішня напруга призводить особистість до безперервної роботи духовного начала, до усвідомлення своєї духовності й підтримання стійкої духовної напруги, характерної для природи людини, її здібності до трансцендентності, виходу за межі власного «Я» [5, с. 25].

Особистість долучається до суспільної (організаційної) справи своїм особистим інтересом, який спеціально враховується під час розробки програми розвитку.

Головною особливістю людини, що зумовлює значущі характеристики її природи, є системотвірна єдність особливої і об'єктивно заданої твірної активності – діяльності та суб'єктності, що містить необхідність, потребу, здатність та можливість зміни, розширення, проектування такої діяльності, ставлення до неї як до умови свого буття та свого зростання-розвитку в ньому [12, с. 9].

Діяльність слугує найповнішому розвитку внутрішнього світу особистості. Важливим показником високого рівня діяльності є наявність свідомого, цілеспрямованого, активного й твор-

чого ставлення особистості до діяльності. Якість діяльності особистості у середовищі її життєдіяльності виявляється у соціальній активності. Демонстрація соціальної активності особистості полягає у перетворенні й самодіяльності в усіх сферах суспільного життя [6, с. 48].

З огляду на діяльнісну парадигму розвитку особистості доцільною є сукупність дій, які необхідно реалізувати в ході підготовки дипломатів. Це такі дії: цілепокладання, формування сукупності передбачень про шляхи й способи досягнення обраної мети, вибір найбільш перспективних гіпотез, виявлення показників руху до обраної мети, вироблення організаційно-технологічної схеми досягнення обраної мети, здійснення рефлексії з подальшою реалізацією.

В. Кремень вважає, що творча особистість завдяки притаманній їй інноваційній культурі мислення, духовності, а також продуктивній діяльності має змогу протистояти негативним суспільним трансформаціям. Така особистість стане духовною силою, яка врятує самобутність своєї нації, створить новий соціокультурний простір, сповнить його прогресивними цінностями оновленого людства [4, с. 13].

Така особистість володіє здатністю жити за допомогою свого «Я», тобто за допомогою свого життєвого вибору й відповідальності за нього. Професіоналізм – це не просто відданість професії, а ділова майстерність і одухотворене прагнення особистості подати світу своє «Я» в діловому полі відповідної професії й відзначитися в результаті діяльності [6, с. 45–46].

Висновки. Головною особливістю людини, що зумовлює значущі характеристики її природи, є системотвірна єдність особливої і об'єктивно заданої твірної активності – діяльності та суб'єктності, що містить необхідність, потребу, здатність та можливість зміни, розширення, проектування такої діяльності, ставлення до неї як до умови свого буття та свого зростання-розвитку в ньому. Чітке уявлення майбутнього дипломата про своє професійне майбутнє, уміння вибудовувати свій професійно-освітній простір на різних етапах професійного становлення та готовність реалізуватися у ньому фактично є бажаним результатом саморозвитку особистості в період професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта. СПб. : Питер, 2001.
2. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / пер. с фр., составление, послесловие и примечания А.Б. Гофмана. М. : Канон, 1995. 352 с.
3. Гончаров В. Проблема підготовки нового вчителя: філософія, соціокультурні і педагогічні аспекти. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 22–27.
4. Кремень В.Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2 (59). С. 5–14.
5. Лебедик І.В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2007. 216 с.

6. Ляшенко Р.О. Розвиток професійної самоактуалізації майбутнього викладача-філолога в процесі магістерської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кропивницький, 2017. 261 с.
7. Мальський М., Мороз Ю. Підготовка фахівців-міжнародників в умовах трансформації міжнародної системи. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2012. Вип. 30. С. 3–8.
8. Маркин В.Н. Акмеологический принцип развития и самоорганизации человека как парадигма развития социума. *Мир психологии*. 2011. № 3. С. 251–259.
9. Мэй Р. Искусство психологического консультирования. М., 1994.
10. Мудрик А.В. Бодалев А.А., Малькова З.А. Концепция воспитания учащейся молодежи в современном обществе. М., 1991. 98 с.
11. Пакулина С.А. Преодолевающая адаптация: системообразующий фактор и условие формирования самостоятельности студентов в вузе. М. : Изд-во СГУ, 2010.
12. Радул В.В. Соціальна зрілість особистості. Харків : Мачулін, 2017. 441 с.
13. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. СПб. : Питер, 2003. С. 274.
14. Соболев О.М. Постмодерн і майбутнє філософії. К. : Наукова думка, 1997. 164 с.
15. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы: на пути к либеральной евгенике. М. : Весь Мир, 2002. 144 с.

REFERENCES

1. B'yudzhental' Dzh. (2001) *Iskusstvo psikhoterapevta* [The art of the psychotherapist]. SPb.: Piter.
2. Dyurkgeym E. (1995) *Sotsiologiya. Yeye predmet, metod, prednaznachenije* Sociology [Sociology. Its subject, method, purpose]. M: Kanon. 352 s.
3. Honcharov V. (2012) *Problema pidhotovky novoho vchytelya: filosofiya, sotsiokul'turni i pedahohichni aspekty* [The problem of training a new teacher: philosophy, socio-cultural and pedagogical aspects]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2012. № 2. S. 22–27.
4. Kremen' V. H. (2008) *Transformatsiyi osobystosti v osvith'omu prostori suchasnoyi tsyvilizatsiyi* [Transformations of personality in the educational space of modern civilization]. *Pedahohika i psykholohiya*. № 2 (59). S. 5–14.
5. Lebedyk I. V. (2007) *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov do profesiyanoi samorealizatsiyi u protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin* [Preparation of future teachers of foreign languages for professional self-realization in the process of studying professional disciplines]: Dys. ... kand. ped.. nauk: 13.00.04. Kirovohrad. 216 s.
6. Lyashenko R. O. (2017) *Rozvytok profesiyanoi samoaktualizatsiyi maybutn'oho vykladacha-filoloha v protsesi mahisters'koyi pidhotovky* [Development of professional self-actualization of the future teacher-philologist in the process of master's training]: Dys. ... kand. ped.. nauk: 13.00.04. Kropyvnyts'kyy, 2017. 261 s.
7. Mal's'kyy M., Moroz Y. (2012) *Pidhotovka fakhivtsiv mizhnarodnykiv v umovakh transformatsiyi mizhnarodnoyi systemy* [Training of international specialists in the transformation of the international system]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu*. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. Vyp. 30. S. 3–8.
8. Markin V. N. (2011) *Akmeologicheskiy printsip razvitiya i samoorganizatsii cheloveka kak paradigma razvitiya sotsiuma* [Acmeological principle of human development and self-organization as a paradigm of social development]. *Mir psikhologii*. № 3. S. 251–259.
9. Mey R. (1994) *Iskusstvo psikhologicheskogo konsul'tirovaniya* [The art of psychological counseling]. M.
10. Mudrik A. V. Bodalev A. A., Mal'kova Z. A. (1991) *Kontseptsiya vospitaniya uchashcheyasya molodezhi v sovremennom obshchestve* [The concept of education of students in modern society]. M. 98 s.
11. Pakulina S. A. (2010) *Preodolevayushchaya adaptatsiya: sistemoobrazuyushchiy faktor i usloviye formirovaniya samostoyatel'nosti studentov v vuze* [Overcoming adaptation: a system-forming factor and a condition for the formation of students' independence in the university]. M.: Izd-vo SGU.
12. Radul V. V. (2017) *Sotsialna zrilist osobystosti* [Social maturity of the individual]. Kharkiv : Machulin. 441 s.
13. Rubinshteyn S. L. (2003) *Being and Consciousness [Bytiye i soznaniye]*. *Chelovek i mir*. SPb. : Piter. S. 274.
14. Sobol' O. M. (1997) *Postmodern i maybutnye filosofiyi* [Postmodernism and the future of philosophy]. K. : Naukova dumka. 164 s.
15. Khabermas U. (2002) *Budushcheye chelovecheskoy prirody: Na puti k liberal'noy yevgenike* [The Future of Human Nature: Towards Liberal Eugenics]. M. : Ves' Mir. 144 s.